

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ



دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی

دانشکده روان شناسی و علوم اجتماعی، گروه جامعه شناسی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M.A)

گرایش: جامعه شناسی

عنوان: علل و عوامل گرایش به مطالعه در بین دانشجویان رشته علوم اجتماعی واحد تهران مرکز

دانشگاه آزاد اسلامی مجتمع ولیعصر

استاد راهنما: جناب آقای دکتر طهمورث شیرینی

استاد مشاور: جناب آقای دکتر سعید معدنی

پژوهشگر: منیره دهقان بنادکی

زمستان ۱۳۹۲

تقدیم به :

« دانشجویان پر تلاش »

که عطش و اشتیاق آموختن و به کار گیری آموزه ها

وجودشان را فروزان و این سرزمین را پرفروغ می نماید.

با سپاس فراوان از :

« استاد محترم جناب آقای دکتر طهمورث شیری»

که با راهنمایی های هوشمندانه خود ، انجام این پژوهش را  
ممکن ساختند .

و

« جناب آقای دکتر سعید معدنی»

که به عنوان استاد مشاور در این تحقیق ، مرا مورد لطف و عنایت خود قرار دادند.

و

با تقدیر و تشکر از :

«جناب آقای دکتر ساسان ودیعه» که در کمال سعه صدر زحمت داوری این رساله را متقبل شدند.

تعهد نامه اصالت پایان نامه کارشناسی ارشد

اینجانب منیره دهقان بنادکی آموخته مقطع ارشد ناپیوسته به شماره دانشجویی ۹۰۱۲۷۴۵۴۳ در رشته جامعه شناسی که در تاریخ ۹۲/۱۱/۰۱ از پایان نامه خود تحت عنوان : علل و عوامل گرایش به مطالعه در بین دانشجویان رشته علوم اجتماعی دانشگاه آزاد اسلامی تهران مرکز مجتمع ولیعصر با کسب نمره ۱۹/۵ و درجه عالی دفاع نموده ام بدین وسیله متعهد می شوم :

۱. این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه ، کتاب ، مقاله و...) استفاده نموده ام مطابق ضوابط و رویه های موجود ، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست ذکر و درج کرده ام .

۲. این پایان نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح ، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاه ها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است .

۳. چنانچه بعد از فراغت از تحصیل ، قصد استفاده و هرگونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب ، ثبت اختراع و... از این پایان نامه داشته باشم ، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم .

۴. چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود ، عواقب ناشی از آن را بپذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هیچ گونه ادعایی نخواهم داشت .

نام و نام خانوادگی : منیره دهقان بنادکی بهمن ۹۲

بسمه تعالی

در تاریخ ۹۲/۱۱/۰۱

دانشجوی کارشناسی ارشد منیره دهقان بنادکی از پایان نامه خود دفاع نموده و با نمره ۱۹/۵ بحروف نوزده و نیم تمام و با درجه عالی مورد تصویب قرار گرفت .

## فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	چکیده تحقیق
۳	مقدمه
۷	فصل اول - کلیات تحقیق
۸	۱-۱ بیان مسئله تحقیق
۱۰	۱-۲ بیان اهمیت تحقیق
۱۱	۱-۳ بیان ضرورت انجام تحقیق
۱۲	۱-۴ بیان اهداف تحقیق
۱۳	۱-۵ فرضیه های تحقیق
۱۵	۱-۶ قلمرو موضوعی مکانی زمانی تحقیق
۱۵	۱-۷ تعریف مفاهیم و اصطلاحات
۱۸	فصل دوم - مبانی و چهارچوب نظری تحقیق
۱۹	۲-۱ پیشینه تحقیق
۲۵	۲-۲ مبانی نظری تحقیق
۲۵	چیستی مطالعه
۲۶	۲-۲-۱ هدف از مطالعه
۲۶	۲-۲-۲ مطالعه موثر و مفید
۲۷	۲-۲-۳ انواع مطالعه
۲۹	۲-۲-۴ اصول مطالعه
۳۰	۲-۲-۵ اهمیت مطالعه

- ۳۳ ..... ۶/۲-۲ تغییر عادت در مطالعه.....
- ۳۴ ..... ۷/۲-۲ موانع و مشکلات موجود در راه مطالعه.....
- ۳۵ ..... ۸/۲-۲ سن و گرایش به مطالعه .....
- ۳۶ ..... ۹/۲-۲ ارتباط تاثیر دوستان با تمایل به مطالعه.....
- ۳۶ ..... ۱۰/۲-۲ نقش کتابداران و کتابخانه ها.....
- ۳۹ ..... ۱۱/۲-۲ نقش دولت و رسانه های گروهی.....
- ۴۰ ..... ۱۲/۲-۲ نقش رسانه در میزان مطالعه در جامعه.....
- ۴۱ ..... ۱۳/۲-۲ نقش ناشران و کتاب فروشی ها.....
- ۴۳ ..... ۱۴/۲-۲ سرانه مطالعه در جهان.....
- ۴۶ ..... ۱۵/۲-۲ عوامل موثر بر سرانه مطالعه در ایران .....
- ۴۸ ..... ۱۶/۲-۲ خانواده .....
- ۵۱ ..... ۱۷/۲-۲ آموزش عالی در ایران.....
- ۵۴ ..... ۱۸/۲-۲ ویژگی های دانشجو .....
- ۵۴ ..... ۱۹/۲-۲ وظایف دانشجو.....
- ۵۵ ..... ۲۰/۲-۲ دانشگاه آزاد اسلامی.....
- ۵۸ ..... ۲۱/۲-۲ عدم امنیت شغلی.....
- ۶۰ ..... ۲۲/۲-۲ عدم تناسب بین ظرفیت فعلی پذیرش دانشجو در دانشگاهها و نیازهای آتی بازار کار.....
- ۶۱ ..... ۲۳/۲-۲ عدم تناسب بین محتوای آموزش با مهارتهای شغلی.....
- ۶۳ ..... ۲۴/۲-۲ فقدان ساختار مناسب.....
- ۶۳ ..... ۲۵/۲-۲ فقدان مشارکت .....
- ۶۴ ..... ۲۶/۲-۲ وجود بینش های نا امید کننده.....
- ۶۶ ..... مباحث نظری .....



۶۷	۲-۳ آموزش و پرورش از نگاه جامعه شناسان.....
۶۸	۱-۳-۲ رویکرد های نظری در جامعه شناسی آموزش و پرورش.....
۶۸	۱- دیدگاه کارکرد گرایی.....
۶۹	- انتقادات به رویکرد کارکردی.....
۶۹	۲- دیدگاه ستیز یا تضاد.....
۷۰	۳- نظریه تعامل گرا.....
۷۰	دورکیم.....
۷۲	پارسونز.....
۷۹	نظریه فشار /مرتن .....
۸۱	رویکرد کارکرد گرایی دیویس و مور.....
۸۲	نظریه تضاد .....
۸۴	رویکرد تضادگرایی کالینز.....
۸۵	وبر (جامعه شناس تفهیمی - تفسیری).....
۸۹	نظریه مبادله / هومنز.....
۹۷	بورديو .....
۱۰۵	نظریه نقش ها.....
۱۰۵	خودیابی - خود اندیشی.....
۱۰۶	نظریه محیطی استیگر.....
۱۰۷	۲-۴ چهارچوب نظری پژوهش .....
۱۰۷	نظریه اجتماعی شدن اندرسون.....
۱۰۷	نظریه محیط آموزشی فلدمن.....
۱۱۰	مدل تحقیق .....
۱۱۱	۲-۵ تعریف نظری و عملیاتی.....

۱۱۴	فصل سوم - روش اجرای تحقیق.....
۱۱۵	۳-۱ جمعیت آماری .....
۱۱۵	۳-۲ حجم نمونه .....
۱۱۵	۳-۳ روش تحقیق .....
۱۱۶	۳-۴ ابزار گرد آوری داده ها.....
۱۱۶	۳-۵ روش استخراج .....
۱۱۷	۳-۶ اعتبار و روایی تحقیق .....
۱۱۹	فصل چهارم - تجزیه تحلیل اطلاعات .....
۱۲۰	۴-۱ توصیف داده ها.....
۱۶۴	۴-۲ تبیین داده ها .....
۱۹۲	فصل پنجم - جمع بندی و نتیجه گیری.....
۱۹۳	۵-۱ بیان یافته های تحقیق .....
۱۹۴	الف: یافته های توصیفی .....
۱۹۵	ب: یافته های تبیینی:.....
۱۹۹	۵-۲ نتیجه گیری .....
۲۰۱	۵-۳ مشکلات و محدودیت های تحقیق .....
۲۰۱	۵-۴ راهکارهای راهبردی و کاربردی .....
۲۰۳	۵-۵ راهکارهای مبتنی بر یافته های تحقیق.....
۲۰۵	پیوست ها.....
۲۰۶	پرسشنامه.....
۲۰۸	منابع و مأخذ.....
۲۱۳	چکیده انگلیسی .....

چکیده تحقیق

## چکیده

تحقیق حاضر به منظور بررسی علل و عوامل گرایش به مطالعه، در بین دانشجویان ورودی ۱۳۹۲ واحد تهران مرکز مجتمع ولیعصر دانشگاه آزاد اسلامی، در رشته علوم اجتماعی انجام شده است. به طور کلی هدف پژوهش شناخت و رسیدن به عوامل مرتبط با گرایش دانشجویان به مطالعه و همچنین اهداف جزئی نظیر: مشخص کردن عوامل فردی، اجتماعی، خانوادگی، اقتصادی و ارابه راهکارهای کاربردی، در مجموع هدف از این تحقیق کمک به پیشرفت علم و توسعه است. در این تحقیق از روش های پیمایشی و کتابخانه ای بهره گرفته شده است؛ ابزار مورد استفاده در تحقیق پرسشنامه می باشد که دارای اعتبار صوری و قابلیت اعتماد آن، با محاسبه آلفای کرونباخ با مقدار بدست آمده ۰/۷۸۴ انجام گرفته است؛ که نشان دهنده مناسب بودن ابزار اندازه گیری می باشد. جامعه آماری در این تحقیق شامل تمامی دانشجویان کارشناسی و کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکزی، در رشته علوم اجتماعی می باشد. این پژوهش از ۱۳ فرضیه و ۱۳ متغیر مستقل و ۴۳ سوال و گویه تشکیل شده است. برای تجزیه و تحلیل داده ها از آمار توصیفی و آمار استنباطی استفاده شده است. در سطح توصیفی از شاخص های فراوانی در قالب جداول یک بعدی و نمودار استفاده شده است. در سطح استنباطی نیز برای بررسی فرضیه های پژوهش از آزمون خی دو استفاده شده است. یافته های تحقیق نشانگر این بودند که گرایش به مطالعه در بین دانشجویان با متغیر های، علاقه به رشته تحصیلی، سن، نگرش فرد به آینده شغلی، سطح درآمد خانواده، منزلت اجتماعی، شغل، آگاهی لازم در مورد رشته های دانشگاهی، جایگاه علم در جامعه، وضعیت فیزیکی دانشگاه، برخورد متولیان با ارباب رجوع، وجود داشتن منابع جدید و به روز و میزان استفاده از فناوری جدید در دانشگاه رابطه معناداری دارند و رابطه متغیر تحصیلات والدین، با موضوع مورد بررسی معنا دار نمی باشد و فرض صفر تایید می شود.

واژه های کلیدی: گرایش به مطالعه، توسعه، منزلت اجتماعی، نگرش فرد به آینده شغلی، نگرش نسبت به

جایگاه علم

# مقدمه

هل يستوى الذين يعلمون و الذين لا يعلمون

آيا کسانی که می دانند و کسانی که نمی دانند یکسانند (قرآن کریم، سوره زمر، آیه: ۹)

## مقدمه:

در طول تاریخ، رشد علمی، تغییرات بسیاری داشته و در طی اعصار مختلف نوسان یافته، انسان از دوران اولیه زندگی خود همیشه در پی کشف حقایق علمی بوده و دست به اختراعات و اکتشافات زده است. این رشد علمی در کشورها متفاوت بوده است در کشوری ایران از زمان تاسیس دارالفنون، به عنوان مدرسه ای رسمی در آموزش و پرورش تحولات شگرفی همراه با شکافهایی در سطحی بزرگ رخ داده است. در اختیار نبودن کتاب کافی در دست مردم این مرزوبوم، متناسب نبودن مطالب با سطح سنی افراد و در نتیجه بی علاقه شدن آنها به امر مطالعه روندی را پدید آورده است که امروز شاهد آن هستیم.

”چاره ای نداریم جز این که بپذیریم عواملی وجود دارند که ما را به فعالیت وامی دارند و این عوامل نه تنها ما را به فعالیت وادار می کنند بلکه ما را به سوی هدف خاصی سوق می دهند.“ روان شناسان این عوامل را علاقه و انگیزه می نامند” (گنجی، ۱۳۷۴: ۲۷۳) ”می توان انگیزه را به دو گروه عمده تقسیم کرد: الف: انگیزه های فیزیولوژیک یا اولیه؛ یعنی انگیزه هایی که براساس نیازهای زیستی موجود زنده بنا شده اند و جنبه ذاتی دارد. مثل: گرسنگی، تشنگی و نیازهای جنسی

ب: انگیزه های اجتماعی: یعنی انگیزه هایی که هیچ نیاز زیستی را برطرف نمی کنند بلکه در اثر یادگیری به وجود می آیند مثل: انگیزه های کسب علم، مقام، مال، انگیزه های پیشرفت” (همان: ۲۷۸)

”انگیزه های اجتماعی به طور عمده تحت تاثیر اجتماعی که انسان در آن رشد کرده است قرار دارند و تنها به طور مستقیم، نیازهای زیستی او را برطرف می کنند. وقتی انگیزه های اجتماعی انسان را به دقت بررسی می کنیم، ریشه های آنها در تاریخ اجتماعی، در آنچه برای او اتفاق افتاده است می یابیم” (همان: ۲۹۴)

”تحقیقات نشان می دهد که هراندازه انگیزه پیشرفت بیشتر باشد موفقیت نیز به همان اندازه بیشتر خواهد بود. علت به وجود آمدن انگیزه پیشرفت این است که جامعه به آن ارج می نهد و خانواده ها نیز برای فرزندان که به دنبال پیشرفت می روند ارزش بیشتری قائل می شوند. می توان گفت، که انگیزه پیشرفت از طریق آموزشهای ویژه و سرمشق قرار دادن افراد موفق به وجود می آیند.“ (گنجی، ۱۳۷۴: ۲۹۵)

”طبق نظریه پارسونز ارزش ها و هنجارهای موجود در جامعه، برواکنش افراد تاثیر می گذارد.“ (گی روشه، ۱۳۷۸: ۹۱)

بعد از انقلاب با توجه به افزایش جمعیت جوان و شرایط خاص اجتماعی ارزش هایی مبدل به ضدارزش شده است و برعکس با توجه به اینکه میزان مطالعه، یکی از مهمترین شاخص های رشد و توسعه است نمی توان به راحتی از این مسئله (مطالعه، کیفیت اطلاعات، یادگیری و سواد دانشجویان) چشم پوشی کرد و دست دانشگاهها را صرفاً در پیشرفت توسعه کمی و نه توسعه کیفی باز گذاشت. با توجه به آمار میزان مطالعه در ایران که بسیار اسف بار و ناراحت کننده است این سوال پیش می آید که برآستی علل و عوامل آن چیست؟ شاید کمبود کتابخانه و کتاب و ضعف فرهنگ عمومی علت رکود نشر کتاب و فقر کتابخوانی در ایران است یا برعکس باید گفت که فقر کتابخوانی باعث ضعف فرهنگ عمومی و رکود نشر کتاب است احتمالاً درست تر این است که این دو را علت و معلول یکدیگر ندانیم بلکه لازم و ملزوم یکدیگر قلمداد کنیم؛ تا بتوانیم از این دور بسته و باطل خارج شویم. کشور ما در وضعیتی است که بحث از کمیت کتابها و کتابخانه ها در مرحله دوم الویت می باشد الویت اول این است که چرا با وجود تعداد نسبتاً محدود کتابها و کتابخانه ها (نسبت به جمعیت کشور) باز هم اقشار تحصیل کرده و با

سواد کشور رغبتی به استفاده از کتابهای کتابخانه ها نشان نمی دهند؟ پاسخ به این سوال و دیگر سوالات مستلزم انجام تحقیق و تکمیل پژوهش های پیشین در این رابطه است اینکه تاریخ همیشه دست ما را در جهت ترقی روزافزون بسته است نمی تواند، بهانه ای باشد برای نشستن.

انگیزه انجام دادن این تحقیق سوژه روز بودن علل و عواملی که باعث گرایش یا عدم تمایل دانشجویان به مطالعه میشود بخصوص در بین دانشجویان دانشگاه آزاد که بیشتر آنان ، به صرف دریافت مدرک و ارتقای شغلی پایه دانشگاه می گذارند می باشد. امیدوارم مفید باشد.



# فصل اول

## کلیات تحقیق

## ۱- بیان مساله تحقیق :

شخص را نباید جدا از اجتماع در نظر گرفت، همچنانکه فشارهای اقتصادی، اجتماعی، و فرهنگی در زندگی شخص اثرات مثبت یا منفی دارد الگوی مطالعه او را نیز تحت تاثیر قرار می دهد. تاثیر این عوامل در هر دو گروه خوانندگان خوب و به کمال رسیده و کسانی که در پایین ترین سطح از این لحاظ قرار دارند روشن شده است. به هر حال عوامل گوناگون ولی مشخص در امر مطالعه تاثیرگذار هستند و نمی باید این عوامل را بطور مجزا از یکدیگر در نظر گرفت بلکه باید در رابطه با یکدیگر به آنها توجه نمود، که عوامل مذکور عبارتند از: خانواده، تحصیلات، وسایل ارتباط جمعی، کتابخانه، بازار کتاب، حکومت و... تقریباً هر اقدامی که افزایش سطح آگاهی و بینش افراد گردد به نوعی در تشویق عادت مطالعه موثر خواهد بود (استیگر، ۱۳۷۰ : ۳۲-۲۳).

موارد دیگری نیز میتوان در مورد عواملی که تاثیر مثبت یا منفی در میزان مطالعه کتاب در میان اقشار مختلف جامعه از جمله دانشجویان از خود بر جای میگذارند به فهرست موارد اخیر اضافه نمود مواردی از قبیل : وضعیت اقتصادی - اجتماعی - فرهنگی والدین دانشجو، ویژگی های فردی دانشجو

، محیط اجتماعی و بالاخص محیط دانشگاه وسایر عوامل ، تاثیرات کم و بیشی در میزان مطالعه دانشجو از خود بر جای میگذارد. در هر یک از محورهای کلی گفته شده ،دهها عامل فرعی دخالت دارند که به هیچ وجه نمیتوان همه آنها را در این تحقیق مورد بررسی قرار داد .

لذا در این پژوهش فقط تعداد معدودی از آنها که از نظر محقق مهمتر به نظر می رسند مورد کنکاش قرار می گیرند . "سرعت و گسترش تکنولوژی و تحول در دنیا وبرهم خوردن نظام تعادل آموزش و بازار کار مشکلاتی را در چگونگی هدایت استعدادها توان علاقه و انگیزش دانشجویان ودربنیازهاوامکانات کشور ایجاد کرده است. نتیجه نهایی آن بی ثباتی و از هم پاشیدگی و بحران هویت درنسل جوان است." (قانعی راد ، ۱۳۸۵: ۶) عدم نیاز به فارغ التحصیلان دانشگاهی در بعضی رشته ها، عدم برخورداری از اساتیدمغرب ،تعداد بیش از حد دانشجو در کلاس درس ، محیط آموزشی نامناسب به علت نداشتن کتابخانه ویا برخورد تند و نامناسب متصدیان کتابخانه و..... از جمله مسائل آموزش عالی در کشورهای در حال توسعه است که ایران یکی از این کشورها می باشد . لذا پرسش اساسی در این تحقیق این است که :چه علل وعواملی بر گرایش دانشجویان در مقاطع کارشناسی و کارشناسی ارشد رشته جامعه شناسی واحد تهران مرکزی به مطالعه اثر گذار است ؟

## ۲-۱ بیان اهمیت موضوع تحقیق:

نظام آموزش عالی در ایران از یک سو ، رسالت و مسولیت تامین و پرورش نیروی انسانی متخصص و ماهر مورد نیاز جامعه را بر عهده دارد و از طرفی راهبر ارتقای فن آوری و بینش علمی در جامعه است. با نگاهی گذرا بر ساختار و عملکرد آموزش عالی کشور و سخنان مدیران و مسولان رده بالای جامعه و بررسی کم و کیف دستاوردهای داده های نظام آموزش عالی و بهره برداری و کارایی آنها در بازار کار و موسسات تولیدی و اجرایی می توان به آسانی دریافت که نظام آموزش عالی کشور با مسائل و مشکلات و نارسایی هایی ، بنیادی مواجه است. ” ( سیف الهی، ۱۳۸۱: ۲۷۱)

”امروزه تمامی کشورهای توسعه یافته و یادر حال توسعه برای حفظ یا ایجاد بنیانهای توسعه یافتگی و ارتقای قدرت رقابت خود با دیگر کشورها، علم و فناوری را به عنوان محور اصلی فعالیتهای خود ، مورد توجه قرار می دهند. بنابراین بر پایه ضرورت های ملی لازم است با شناخت و تحلیل مشکلات موجود ، استراژی های موثر در جهت پیشرفت و توسعه فعالیتهای علمی و پژوهشی تهیه و تدوین گردد.“ ( آموزش در زمینه مدیریت ، شماره ۱۵۴: ۱۳) شاید بتوان گفت که لازمه پیشرفت در همه زمینه ها، مدیون وجود علاقه و گرایش است. در مسائل آموزشی شناسایی مفهوم علاقه و آگاهی از انگیزه های مختلف و تاثیر آنها بر ، فرآیند یادگیری دانشجویان ، به اساتید و نیز ، برنامه ریزان برنامه های آموزش عالی کمک خواهد کرد تا در برنامه ریزی های خود، واقع گرانه تر عمل کرده و برنامه های آموزشی دقیق تری را، تدوین نمایند.